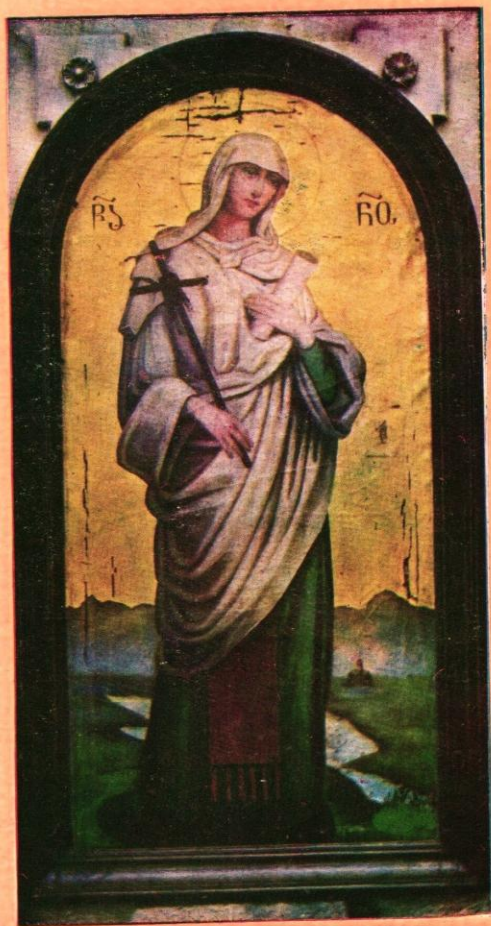

შვიდი უნეს

1

საქართველოს საკატორიარქო
თბილისი-1995

**ილორის წმიდა გიორგი და
მასთან დაკავშირებული რწმენა-წარმოდგენები
დასავლეთ საქართველოში**

დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ სამეგრელოში, წმიდა გიორგის მრავალი ეკლესია არსებობს: - ილორის წმიდა გიორგი, ალერტის წმიდა გიორგი, ყულის კარის წმიდა გიორგი, ჯგუმიხარონი, სუჯუნის წმიდა გიორგი, ოცინდალე, ჯგუმიხარონი და სხვა. თითოეულ მათგანთან გარკვეული გადმოცემები და რიტუალებია დაკავშირებული. მათგან განსაკუთრებით გამორჩეული ილორის წმიდა გიორგია - სამეგრელოში და საერთოდ, მთელს დასავლეთ საქართველოში ერთ-ერთი უძლიერესი და დიდად მნიშვნელოვანი სალოცავი. იგი ქალაქ ოჩამჩირედან რამდენიმე კილომეტრის დაშორებით, სოფელ ილორში მდებარეობს (სამურზაყანო, დღევანდელი გალის რაიონი).

ილორის წმიდა გიორგის ძველთაგანვე არა მარტო ქრისტიანები სცემდნენ თაყვანს, არამედ, არაქრისტიანებიც. იგი ყოვლისშემძლედ და ყოვლად სამართლიანად ითვლებოდა და ითვლება დღესაც. მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე აფხაზმა ზოგჯერ არც კი იცის, რომელი წმიდანის სახელზეა აგებული ილორის სალოცავი, არცერთ წმიდანს სამხრეთისა და სამურზაყანოს აფხაზეთში ისეთ დიდ თაყვანს არ მიაგებენ, როგორც ილორის ხატს (იხ. ნ. ჯანაშია, სტატიები აფხაზურ ეთნოგრაფიაზე, სოხუმი, 1960. რუს. ენაზე).

ილორის ეკლესიაში მნათეები იმ გვარებიდან ირჩეოდა, რომელთა "ჯინჯ ხატად" (საგვარეულო ხატად) იგი ითვლებოდა. ასეთები იყვნენ: მალიშა, სეხეკია, მარკელია, ბენია, მერჭულე, ჯიგანია, ხასია, ხოჭა და კიტა.

ეს ტაძარი მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ზეოთმომადგურელი თვალსაზრისით, არამედ სასწაულჩენათა, ლეგენდათა და გადმოცემათა მიხედვით.

ილორის წმიდა გიორგის დღეობას დღესასწაულობენ წელიწადში ორჯერ: 23 აპრილსა და 10 ნოემბერს (მესტილით), მაგრამ განსაკუთრებული ბრწყინვალეობით 10 ნოემბერს დღესასწაულობენ. ამ დღეს დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებიდან ილორის ეკლესიაში

ტრადიციისამებრ, თავს იყრიან მლოცველები.

ილორის წმიდა გიორგი სახელგანთქმული იყო თავისი სასწაულებით. ერთ-ერთ ასეთ სასწაულად ითვლებოდა ხალხში არსებული ტრადიცია იმის შესახებ, რომ 10 ნოემბერს (მესტილით) მარტვილს ხარი ღამით მიჰყავდა ეკლესიაში. გაიყვანდნენ გალანის გარეთ და დააკლევინებდნენ იქაურ მცხოვრებს, რომლის ოჯახს ძველთაგანვე ევალებოდა ეს საქმე. ამ ოჯახშივე ინახებოდა ნაჯახი, რომლითაც უნდა დაკლულიყო ხარი. ამ ნაჯახს მიიჩნევდნენ, როგორც საღმრთო ნივთს. მას სხვაზე არაფერზე არ ზმარობდნენ. კაცი, რომელიც დაკლავდა ხარს, გაანაწილებდა კიდევ: უმეტესი ნაწილი რქებითურთ, გუთენოდა მთავარს. ამ რქებს მთავარი შეამკობდა ოქროთი და ძვირფასი ქვებით. დიდ დღესასწაულებში რქებით, წმიდა გიორგის სადიდებლად, დაღვედა ღვინოს (იხ. არქანჯელო ლამბერტი, სამეგრელოს აღწერა, თბ. 1938). შეწირული ხარის ზორცი წვრილად იჭებოდა და რიგდებოდა ხალხში. მას განსაკუთრებული სამკურნალო დანიშნულება ჰქონდა. არსებობს არქანჯელო ლამბერტის ცნობა იმის შესახებ, რომ შეწირულ ხარში თავიანთი წილი იმპერიის მეფესაც და გურიელსაც ედოთ. ეს რიტუალები და წარმოდგენები ხშირად ძველი რელიგიის ნარჩენებია, რომელიც ღრმად იყო ფესვგადგმული ხალხის ცნობიერებაში. მათ თანდათან, ნელ-ნელა იცვალეს სახე. ზოგ შემთხვევაში კი ქრისტიანულ ტრადიციებს შერეივნენ და შეეხსიხლხორცნენ. ეს რწმენა-წარმოდგენები ხშირად, ცხადია, არაკანონიკურიცაა, მაგრამ ყველა შემთხვევაში, ქრისტიანული რწმენითა და სიყვარულით სავსეა.

ადგილობრივი რწმენების მიხედვით, მთელს დასავლეთ საქართველოში იკვეთება ილორის წმიდა გიორგის, როგორც სამართლისა და ზნეობის დამცველის სახე. ეს ჩანს ამ წმიდანის სახელთან დაკავშირებულ სასწაულში: იგი ეხება ოქროს სასწაულმოქმედ, მართლმსაჯულების სასწორს, რომელიც ეკლესიის თალიდან ტაძრის შუა ნაწილში ეშვებოდა. ხალხის წარმოდგენით, ილორის წმ.გიორგი მომრიგებელი იყო ყოველგვარი დავისა და გაუგებრობისა ადამიანთა შორის.

ეს მორიგება ხდებოდა ამ სასწორის მეშვეობით. მოდავე მხარეები დგებოდნენ სასწორის ქვეშ და ლოცულობდნენ ილორის ხატთან, რომელიც მართლის მხარეზე იხრებოდა და ქვეყანაზე სუფევდა მშვიდობა და სამართალი.

მაგრამ ერთხელ ადამიანმა სცადა წმიდანის მოტყუება, რის გამოც, წმიდა გიორგიმ ოქროს სასწორი სამუდამოდ ცაში წაიღო. სასწორი გაქრა, მაგრამ ხალხში დარჩა ჩვევა, რომელიც მუდამ აგონებს მათ წმიდა გიორგის მკაცრ მართლმსაჯულებას. ეს ჩვევა ე.წ. "გინოჩამა", ხატის სამსჯავროა (იხ. ნ. აბაკელია, მითი და რიტუალი დასავლეთ საქართველოში, თბ., 1991, რუს. ენაზე. იქვე ბიბლიოგრაფია).

ილორის ეკლესიაში უკანასკნელ დრომდე ინახებოდა წმიდა გიორგის ნაჭინი სასწაულმოქმედი ნივთები - რკინის მშვილდი (შქვილი), რომლის სიმაღლე 1 მეტრს აღწევდა, ბუკი და წმიდანისადმი შეწირული ბორძლები, ანუ ორპირ-ბოლოიანი ისრები. ამგვარი ისრები დასავლეთ საქართველოში არქეოლოგიური გათხრების მონაცემების მიხედვით, მრავლად მოიპოვება. მათთან მუდამ გარკვეული რწმენა-წარმოდგენები და რიტუალებია დაკავშირებული.

სამეგრელოში წმიდა გიორგის მშვილდს სამკურნალო დანიშნულება ჰქონდა და გამოიყენებოდა ავადმყოფების მოსარჩენად. ილორის ეკლესიაში, რომელიც სახელგანთქმული იყო თავისი სასწაულმოქმედი ძალითა და ყოვლისშემძლეობით, მიჰყავდათ სხვადასხვა სახის დაავადებით შეპყრობილნი, რომელთა შორის უფრო სულით ავადმყოფები ჭარბობდნენ. როგორც ცნობილია, მათ მეხატული (მნათე) წმიდა გიორგის რკინის მშვილდში გააძვრენდა. შემდეგ სამჯერ ჩაბერავდნენ ბუკში, რის შემდეგაც ავ სულებს უნდა

დაეტოვებინათ ავადმყოფის სხეული.

სამეგრელოში, ფართოდ გავრცელებული შეხედულებების თანახმად, ჭექა-ქუხილის დროს წმიდა გიორგი თეთრ ცხენზე ამხედრებული მიჰქრის ცაში, სღვენის ავ სულებს და ბორძალით გმირავს მათ. აქ არსებობენ გარკვეული გვარები, რომლებიც ილორის წმიდა გიორგის "შოვალეებად" ითვლებოდნენ. მათ გიორგობის დღეს ილორის ეკლესიაში ყოველწლიურად მიჰქონდათ სამჭედლოში გამოჭედილი რკინის ისრები, რომლებიც ჭექა-ქუხილის დროს წმიდა გიორგის ცაში აჰქონდა. ამ ისრებით იგი გმირავდა ხთონურ მოწინააღმდეგეს. მაგრამ მათ, ასევე, მკურნალის თვისებები ჰქონდათ.

ხალხური გადმოცემების თანახმად, იქ, სადაც მეზი ეცემოდა, პოულობდნენ წმიდა გიორგის ისრის კვალს, ან ჯვარს, რომელსაც "ნაჯვარლენს" უწოდებდნენ, რადგან ადგილობრივთა რწმენით, მეზი გარდებოდა ანთებული ჯვრის სახით.

მეზი კი ეცემოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა წმიდანი სღვენიდა ავ სულს. იგი (ავი სული) ჩვეულებრივ, ხის ქვეშ იმალებოდა. მეზის დაცემით წმიდანი აფრთხილებდა დამნაშავეს, ანდა "ირჩევდა" ვინმეს "მონად", რის შემდეგაც რჩეული მგლოვიარეც რომ ყოფილიყო, გამოეწვობოდა თეთრ, ან ჭრელ შესამოსელში, დაივლიდა წმიდა გიორგის სახელობის ეკლესიებს (მათი დღეობების რიგის შესაბამისად) და მიჰქონდა სხვადასხვა შეწირულებანი. ეს ყოველწლიურად ხდებოდა.

ჭექა-ქუხილის დროს ადგილობრივი მაცხოვრებლები პირჯვარს იწერდნენ და თხოვდნენ წმიდა გიორგის, შეეწყალებინა ისინი, არ დაეცა მეზი მათთვის. ზოგ შემთხვევაში, მსხვერპლსაც

ილორი

სწირავდნენ. ხოლო თუ მეზი მაინც დაეცემოდა, მაშინ ეს წმიდანის მიერ გამოგზავნილ სასჯელად აღიქმებოდა (წესრიგის დარღვევა, აღთქმულის არ შესრულება, ქურდობა, ტყუილი და სხვ. ე.ი. ის, რაც ეწინააღმდეგება ადამიანურ მორალს).

ილორში სალოცავად, როგორც ცნობილია, აგრეთვე, დადიოდნენ უშვილონი, რომელნიც წმიდა გიორგის გერცხლის პატარა აკვნის მოდელს ხწირავდნენ. ასევე საყურადღებოა, რომ გიორგობა დღეს წინასწარმეტყველებდნენ, რანაირი ამინდი იქნებოდა მთელი წლის განმავლობაში და რანაირი მოსავალი იყო მოსალოდნელი. ამგვარი წინასწარმეტყველება, ხშირად მისადაგებული იყო საქონლის საძოვრებზე გარეკვის დროსთან, 23 აპრილთან.

ილორის წმიდა გიორგის, სამეგრელოსა და აფხაზეთის გარდა, განსაკუთრებით სცემდნენ თავიანთ სვანეთსა და გურიაში. გურიაში ილორობისთვის შეწირულ ზარს "ილორას" ეძახდნენ, ხოლო საქონლის კეთილდღეობისათვის განკუთვნილ დღეს, "ილორობის" სახელით ცნობილს, აღნიშნავდნენ ყველიერის ხუთშაბათს. ილორის წმიდა გიორგის ეკლესიაში მლოცველნი იმერეთიდან და რაჭა-ლეჩხუმიდანაც ჩამოდიოდნენ.

სვანები სალოცავ და ასევე, სადღესასწაულო დღეებში ადგილობრივი წმიდანების მოხსენების დროს, რომელთაც უნდა უზრუნველყოთ სვანეთის კეთილდღეობა მომავალ წელს, ჯგრაგ ილორ-იმ-ს, ანუ ილორის წმიდა გიორგისაც ახსენებდნენ.

დასავლეთ საქართველოში სალოცავების ერთ-მანეთთან კავშირზე მიუთითებს ასევე, სვანეთში დაცული ლეგენდა (დაფიქსირებული ე. ბარდაველიძის მიერ) ლატალისა და ლენჯერის ჯგრაგ-

ის, ანუ წმიდა გიორგის შესახებ, რომლის მიხედვით, ილორის წმიდა გიორგის ზატი აღნიშნულ სალოცავებში მათ დღეობებზე შესაწირად ხარებს გზავნიდა.

თავის მხრივ, სვანეთის სალოცავებიდან, ილორის დღეობაზე სანთელ-საქმეველი იგზავნებოდა. ეს სამი ზატი - ილორის, ლატალისა და ლენჯერის ჯგრაგები, ადგილობრივთა რწმენით, ძმები იყვნენ. ძმებში უფროსად ილორის წმიდა გიორგი ითვლებოდა. ეს კი იმას ნიშნავდა, აღნიშნული სალოცავებიდან ერთ რომელიმე სალოცავში მისვლა ყველა დანარჩენ სალოცავში მისვლის ტოლფასი იყო.

ზემოთ თქმული კიდევ ერთხელ ადასტურებს ფაქტს, რომ მთელი დასავლეთ საქართველო, როგორც კულტურულ-ისტორიული ერთობა, გაერთიანებული იყო სალოცავთა ერთიან რელიგიურ სისტემაში, რომელშიც ილორის წმიდა გიორგის ეკლესიას ერთ-ერთი მთავარი ადგილი ეჭირა.

დღეს ილორის ეკლესიასთან მისასვლელი გზა ქართველთათვის დაკეტილია... დაკეტილია წმიდა სალოცავი... მაგრამ ჩვენ გვწამს, საქართველოს დიდი მფარველი წმიდა გიორგი გარდმოხედავს თავის სამწყსო ქვეყანას და კვლავ ჩამოუშვებს ზეციდან ოქროს სასწორს, რომელიც აღადგენს სიმართლეს და სიმშვიდეს ამ ნატანჯ მიწაზე... კვლავ დარეკს ილორის ზარი და მორწმუნენი აანთებენ სავედრებელ სანთლებს სასწაულმოქმედი ტაძრის ზატებთან... შეავედრებენ უფალს ცოდვილ მიწას და ზალხს, - ქრისტეს გზით მავალს.

ნიკო აბაქელია

ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი

ილორი

